

Ezra Pound – politisk fånge förklädd till mentalpatient

Om det inte hade varit för sina fascistiska sympatier, sin antisemitism och den aldrig juridiskt prövade anklagelsen för landsförräderi under 2:a världskriget, hade Ezra Pound oreserverat räknats som en av 1900-talets största diktare. Men det kunde ha varit värre: om inte fyra läkare funnit att han led av paranoia, hade han kanske slutat sina dagar i elektriska stolen.

Ezra Pound föddes 1885 i Hailey, en liten stad i Idaho, men han växte upp i en förstad till Philadelphia, Wyncote, dit familjen flyttat sedan fadern fått anställning som proberare i Myntverket. Pound var enda barnet. Förhållandet mellan honom och föräldrarna var kärleksfullt. Redan på college började han skriva poesi. Hans studier i äldre romansk litteratur vid University of Pennsylvania, särskilt provensalsk trubadurdiktning, avbröts då hans doktordistipendium drogs in på grund av avsaknad av tydliga studieresultat. En kort tid arbetade han som collegelärare men tvingades lämna sin tjänst efter att ha upptäckts med en ung dam som sov över på hyresrummet. Så började hans exil 1908. Det året kom

också hans första diktsamling ut – »A lume spento« (»Med utsläckta ljus«), tryckt på egen bekostnad i Venedig. I London, där han bosatte sig, blev han en ledande men egensinnig och självhävdande gestalt i avantgardistiska författar- och konstnärskretsar.

Omkring 1915 påbörjade Pound sitt viktigaste verk, »Cantos« (»Sånger«) – ett storslaget, oavslutat projekt som följde honom resten av livet. Det är en modern episk dikt i Homeros' och Dantes efterföljd, där Pounds egen livsvandring från helvete och skärseld mot ett aldrig uppnått paradiset speglas. I sin poetiska framställning blandar han självbiografiskt material och allusioner på historiska och samtida företeelser med textfragment på olika språk, inklusive kinesisk teckenskrift.

1920 flyttade Pound till Paris med Dorothy, hans hustru sedan 1914. I början av 1920-talet inledde han också ett förhållande med en annan kvinna, den tio år yngre Olga Rudge, framstående USA-född violinist. Under resten av sitt liv levde han i två parallella relationer. 1924 bröt han upp från Frankrike och bosatte sig med hustrun i Rapallo på den italienska rivieran. Olga följde efter. Hon bosatte sig i Venedig,

PORTRÄTT AV VÄNNEN
Ezra Pound räknas som en stor poet fastän hans politiska aktiviteter under andra världskriget var på vippen att rendera honom dödsstraff. Porträttet ovan är målat 1939 av Pounds vän Wyndham Lewis, konstnär och författare.

Foto: Topham Picturepoint/Scanpix

där hon köpte ett litet hus, men hyrde också ett hus i en bergsby ovanför Rapallo. Pound hade barn med sina bägge kvinnor: Mary, född 1925, med Olga, och Omar, född året därpå, med Dorothy. Mary växte upp hos en fosterfamilj i italienska Tyrolen och Omar hos släktingar i England.

Mot slutet av 1920-talet kom Pound att intressera sig för ekonomisk politik. Han blev besatt av tanken att all sekundär förräntning av kapital var ocker. Ockret var den främsta orsaken till krig och allsköns elände. Bankväsendet var dess garant, och där bakom stod, enligt hans antisemitiska föreställningsvärld, den internationella judiska storfinansien. I det fascistiska Italien fann han en motkraft. Han hyllade Mussolini, som också tog emot honom i audiens 1933. 1939 besökte han USA för att påverka opinionen där till en mer positiv syn på fascismen och motverka att landet drogs in i det annalkande kriget.

När kriget bröt ut erbjöd Pound den italienska regimen sina tjänster. I Romradions engelskspråkiga sändningar tog han tydligt ställning mot de allierade. Talen – två till tre i veckan på cirka 15 minuter – arvoderades av regimen. Han var även kvar i Italien efter det att Mussolini den 11 december 1941 förklarade USA krig. En bidragande orsak var att det hade uppstått problem när han sökte förnya sitt amerikanska pass. Dessutom fanns hans familjer i Italien, inklusive hans skröpliga föräldrar, som flyttat till Rapallo efter faderns pensionering.

Pound fortsatte sina radiotal, och nu kom dessa – enligt det åtal som väcktes av amerikanska justitiedepartementet 1943 och kompletterades 1945 – att uppfattas som landsförrädiska. Enligt åtalet svek han sina förpliktelser som amerikansk medborgare genom att hjälpa och stödja sitt lands fiender. Själv ansåg han sig vara en patriot, som med stöd i yttrandefriheten kritiserade USA:s regering. Ett återkommande tema i talen var att kriget bara tjänade judiska kapitalintressen, som president Roosevelt var ett redskap för. Pound gick dock inte så långt som att uppmana till desertering och myteri. Efter Italiens kapitulation i september 1943 fortsatte han i den tysk-kontrollerade fascistiska Salò-republikens tjänst.

Under krigsåren tillkom två sånger (1944). De skrevs på italienska. Den ena, som Pound översatte till engelska, återger i helvetesvisioner det förrädda Italiens lidande i kampen mot de allierade. I den andra hyllar medeltidsdiktaren Cavalcantis ande en italiensk flicka för att hon lurat några kanadensiska soldater, som våldtagit henne, in i ett minfält. Hon sprängs ihjäl samtidigt med sina plågoandar. Först 1987 – 15 år efter Pounds död – fogades dessa sånger till den samlade utgåvan av »Cantos«.

Den 3 maj 1945 arresterades Pound. Efter inledande förhör placerades han i ett stort fängläger upprättat för amerikanska soldater som gjort sig skyldiga till allvarliga brott. Det låg på ett fält utanför Pisa. Cellerna var skjul på betongfundament med väggar av stålplåt, öppna för insyn och väder. Pounds cell – »the gorilla cage« – stod intill en dödsdoms. Ingen fick tala med honom utom tjänsten. Besöksförbud rådde. Enda distraktion var två böcker – ett kinesiskt lexikon och en bok med texter av Konfucius – som han tilläts ha i cellen. På nätterna svepte strålkastarljuset in. Efter tre veckor drabbades han av svår ångest. Militärpsykiatrer undersökte honom, och han fördes till sjukavdelningen, där han fick

Foto: AKG Images/Scanpix

KOLLEGER OCH VERK

På 1920-talet kom vänner och kolleger ofta på besök till Ezra Pounds författarverkstad i Paris. På bilden från 1924 syns fr v: James Joyce, Ezra Pound, Ford Maddox Ford och John Quinn. Nedan två utgåvor av Pounds omhuldade diktverk »Thecantos« och »The Pisan cantos«.

sova i ett tält. Anhöriga tilläts nu besöka honom under övervakning. Dorothy kom, liksom Omar som tjänstgjorde i armén. Även Olga och Mary hälsade på. Så återhämtade han sig och skrev på en lånad skrivmaskin »The Pisan cantos« – höjdpunkten i hans författarskap. I första sången möter vi bilden av de upphängda och skändade kropparna efter Mussolini och hans älskarinna – en brutal påminnelse om nederlaget för det Pound trott på. I sångerna finns också plågsamma återblickar från tiden i »the gorilla cage«.

Den 16 november 1945 fördes Pound i handfängsel till flygplanet som skulle transportera honom till Washington för rättegången i den federala distriktsdomstolen. En anklagelse om landsförräderi måste styrkas av minst två äsna vittnen till brottet, därför följde sju italienska radiotekniker efter. I Washington fick han för första gången träffa sin advokat, Julien Cornell, specialist på medborgerliga rättigheter. Denne blev snart övertygad om att Pound var psykiskt sjuk. Pound hoppade från ämne till ämne; han spårade lätt in i vidlyftiga politiska resonemang och kunde inte koncentrera sig för att besvara frågor. Ohälsan, antog Cornell, hade funnits länge och förvärrats av isoleringen i fånglägret. Därför instruerade han Pound att sitta tyst under första mötet i domstolen den 27 november 1945. Cornell redogjorde då för sin uppfattning och yrkade på uppskov för rättegången samt att hans klient skulle föras till sjukhus för en psykiatrisk undersökning. Så skedde också.

Pound undersöktes av fyra mycket kompetenta läkare: Marion R King, Joseph L Gilbert, Winfred Overholser och Wendell Muncie. Den sistnämnde var utsedd av svarandesidan, de övriga av domstolen. Alla var psykiatrer utom King, som var allmänläkare med lång erfarenhet inom fångvården. Läkarna träffade Pound både enskilt och tillsammans vid flera tillfällen. Den dominerande gestalten bland dem var Overholser, känd rättspsykiater. Han var

Foto: Bettmann/Corbis/Scanpix

Foto: Kurt-Michael Westermann/Corbis/Scanpix

FÄNGELSE OCH MUSA

Ezra Pound, åter i USA efter 35 års frånvaro, ska åtalas för landsförräderi och eskorteras till fängelset av C Michael Kearney, rättvisans representant. Violinisten Olga Rudge var Pounds musa och inspiration i cirka 50 år. Hon är också mor till hans enda dotter, Mary.

Foto: Odille Montserrat/Sygma/Corbis/Scanpix

Foto: David Lees/Corbis/Scanpix

angelägen om en gemensam bedömning. I ett yttrande från den 14 december 1945 framhöll läkarna att Pound länge framstått som excentrisk, kverulantsk och egocentrisk. De noterade hans grandiosa framtoning samt att han ansåg sig oskyldig; hans radiotal hade enligt honom sin grund i en självpåtagen uppgift att rädda konstitutionen. Enligt läkarnas uppfattning förstod Pound inte situationens allvar. Slutsatsen blev att Pounds personlighet, som under flera år varit abnorm, hade genomgått ytterligare förändringar så att han nu led av en paranoia («a paranoid state»), vilken gjorde honom oförmögen att medverka i sitt eget försvar vid en rättegång. Han behövde vård på mentalsjukhus. På åklagarsidans begäran utsattes läkarna den 16 januari 1946 för en juryprövning. De förhöordes en och en och stod fast vid sina slutsatser. Pound var närvarande, men tillfrågades aldrig.

Före juryns sammanträde påminde domaren Bolitha J Law den om att åtalet gällde ett allvarligt brott och att en fällande dom kunde leda till avrättning. Juryen anslöt sig till läkarnas bedömning. Åtalet suspenderades därför utan att läggas ner. De italienska radioteknikerna hemförlovades. Pound spärrades in på St Elizabeth's Hospital i Washington i avvaktan på tillfrisknande och en framtida rättegång. Sjukhuset bestod av flera huskroppar och rymde över 6 000 patienter; dess chef var Winfred Over-

SLOTT OCH SISTA FÄRD
I ett tornrum i svärsonens italienska slott Brunnenburg tillbringade Ezra Pound de första åren som följde på hans fångenskap på mentalsjukhuset i USA. När han dog, i november 1972, fick en venetiansk gondol agera Karons eka.

holser. Först placerades Pound på Howard Hall – en fängelseliknande byggnad för kriminella – »Hellhole«.

Redan tidigt ifrågasattes Pounds förmenta psykiska sjukdom, inte minst inom läkarstaben på St Elizabeth's, men genom sin chefsställning hade Overholser det diagnostiska tolkningsföreträdet. Han fick också medarbetarna att utåt hålla tyst om sina tvivel. 1953 gjorde man en diagnostisk revision av alla patienter på sjukhuset med ledning av den nya manualen DSM. Läkaren som undersökte Pound ställde diagnosen narcissistisk personlighetsstörning. Overholser angav den diagnosen i sin årsrapport om Pound till justitiedepartementet, och han tillade att störningen var så djup att den innebar »psykisk otillräknelighet« (»mental incompetence«), något som kunde förekomma utan att det tekniskt sett handlade om en psykos. För säkerhets skull lät han en kollega skriva diagnosen psykos utan närmare specifikation i journalen.

1948 sökte Cornell Pounds frigivning mot borgen för att få honom överflyttad till ett privat sjukhus. I nästa steg tänkte han begära att åtalet lades ned med motiveringen att Pound var obotligt sjuk och därför aldrig skulle kunna delta i en rättegång. Cornell fick avslag, och Dorothy, som var makens förmyndare se-

dan han förklarats sinnessjuk, ville inte gå vidare; hon trodde inte att hennes man skulle orka. Åtalet hängde som ett damoklessvärd över Pound och hans anhöriga. Mary varnades vid ett besök på justitiedepartementet 1953 för att aktualisera faderns fall, eftersom det kunde leda till att han »landade» i elektriska stolar.

Pound fann sig dock till rätta på St Elizabeth's. Han hade enkelrum. Efter ett år förflyttades han från Howard Hall till en öppnare enhet. Någon psykiatrisk behandling gavs inte. Dorothy, som hyrde bostad i närheten av sjukhuset, var dagligen närvarande. En strid ström besökare kom, däribland berömdheter som vännen T S Eliot. Även svenska författare – Bo Setterlind och Folke Isaksson – besökte honom. Han var produktiv. Ytterligare delar av »Cantos» tillkom, samt tolkningar av Konfucius och Sofokles. 1949 belönades han för »The Pisan cantos» med ett prestigefyllt pris, The Bollingen Prize, vilket orsakade en hetsig debatt.

Fallet Ezra Pound blev en belastning för USA. Till och med Dag Hammarskjöld, som tvivlade på såväl den medicinska som den juridiska grunden för Pounds internering, tog upp frågan i förtroliga samtal med »vännerna på State Department». Frigivningen kunde ha kommit tidigare om inte Pounds kontakter med John Kasper, en okänd våldsinriktad rassegregationist, uppmärksammats. Men till slut var det dags. Drivande var Archibald MacLeish, jurist, diktarkollega och tidigare regeringstjänsteman, samt poeten Robert Frost. Justitiedepartementet motsatte sig nu inte en nedläggning av åtalet. I ett nyskrivet yttrande framhöll Overholser att Pounds sinnessjukdom var kronisk och obotlig; den hade funnits redan vid tiden för händelserna som föranlett åtalet. Följaktligen skulle han aldrig kunna medverka vid en rättegång. Men han behövde inte längre vårdas på mentalsjukhus. Efter en kort överläggning i federala distriktsdomstolen lades åtalet ned den 18 april 1958.

Pound återvände med båt till Italien. För journalisterna som mötte honom i Neapels hamn gjorde han trotsigt fascisthälsningen. På frågan om hur det var att vistas på mentalsjukhus, svarade han att hela USA är ett dårhus. Första tiden bodde han hos dottern och hennes familj på deras slott i italienska Tyrolen. Men han blev allt mer deprimerad. Sjukhusvård och antidepressiva läkemedel var förgäves. Olga tog hand om honom; sista åren vistades han mest i Venedig. Omkring 1960 var han slut som diktare. Det sista han tillförde »Cantos» var fragment. I ett av dessa hoppas han på förlåtelse: »Let the Gods forgive what I have made/Let those I love try to forgive/what I have made.»

Pound avled i ileus den 1 november 1972, två dagar efter sin 87:e födelsedag. Han vilar på gravön San Michele i Venedig. Olga ligger sedan 1996 intill honom. Det året begravdes en annan av 1900-talets stora diktare på ön – Joseph Brodsky – en gång sovjetisk dissident och därför tvångsvårdad mentalpatient. Så har två offer för politisk psykiatri fått sin sista vila i varandras närhet.

Lars Sjöstrand
psykiater och beroendeläkare
larsocsjostrand@gmail.com

Läs mer Referenslista Lakartidningen.se

■ recensioner

Tungviktare för multimodal behandling

smärt- och stressrelaterad arbetsförmåga

Teambaserad beteendemedicinsk rehabilitering, 467 sidor
Författare: John Ektor-Andersen et al
Förlag: Studentlitteratur; 2010
ISBN 91-44-05638-8

Gruppen av patienter som inte längre klarar av sitt arbete helt eller till dels på grund av smärta eller stressutlösta besvär är mycket stor – och svårbehandlad. Många gånger handlar det om en mix av psykiska symtom som oro, nedstämdhet, trötthet, sömnsvårigheter tillsammans med diverse kroppsliga besvär som smärta från i stort sett vilken del av kroppen som helst, även om det är muskel- och ledvärk som är vanligast. Men symtom kan komma från mage, tarm, urinvägar, nervsystem osv. Den gemensamma basen är frånvaro av objektiv avvikelse, och symtomen ses ofta som misstänkt stressrelaterade. Just detta brukar göra att de flesta specialister dessa patienter träffat på vägen tappar sugen och återremitterar till primärvården.

SBU konstaterade i rapporten »Metoder för behandling av långvarig smärta» (2006): »Behandlingsprogram som kombinerar flera åtgärder ger både bättre smärtlindring och kortare sjukskrivning än enstaka, mindre omfattande insatser.» En uppdatering och fördjupning av rapporten »Rehabilitering vid långvarig smärta» (2010) konstaterar också: »Multimodal rehabilitering förbättrar förutsättningarna för att patienten ska kunna återgå till arbete, jämfört med inga eller mindre omfattande insatser.» Men rapporten lägger till brasklappen: »Det vetenskapliga underlaget är dock otillräckligt när det gäller vilken typ av multimodal rehabilitering som är bäst i dessa avseenden.»

Boken bygger på cirka 15 års utvecklingsarbete med multimodal teambaserad behandling av dessa patienter. Teamet består av läkare,

KBT-psykolog/terapeut, sjukgymnast samt kurator.

Bokens styrka ligger i dess mycket stora ambition att täcka området på ett gediget sätt. Till boken hör också ett mycket omfattande material som man med hjälp av en kod kan komma åt på Internet. Där finns patientinformation, frågemallar, utvärderingsinstrument och mycket annat att ta del av. Författarna nöjer sig inte med en kort beskrivning av varje medarbetars arbetsuppgifter utan redovisar också teamets sammansättning, patienturvalet och samverkan med andra aktörer, inte minst arbetsgivare. Det finns också kapitel om beteendeaktivering, exponering, kognitiva interventioner, avslappning med EMG-biofeedback, tillämpad avslappning och mycket mer.

Dess svaghet är baksidan av all denna ambition. Språket är relativt snarigt akademiskt. Den känns som en mix av avhandlingsarbete och praktiskt användbar handbok. Läsaren erhåller dock hjälp i en inledande vägledning där det ges instruktioner om vilka delar just han eller hon kan inrikta sig på utifrån behov och intresse. Boken är således inte tänkt att läsas från pärm till pärm. Sex illustrativa patientfall på sidorna 177–232 hade med fördel kunnat läggas tidigare i boken för att utgöra en gemensam utgångspunkt för det som avhandlas.

Jag hade önskat få del av all denna kunskap i en enklare och mer lättåtkomlig förpackning. En del resonemang känns också som överarbetade, och här borde en nerstrykning och förenkling ha skett för att öka bokens användbarhet.

I floden av lättillgänglig hjälpdig-själv-litteratur är denna bok en välkommen och förtroendeingivande gäst. Men jag skulle gärna se att författarna i nästa upplaga tar av sig rock, hatt och handskar och gör en väsentlig omarbetning av språk och innehåll för att få en mer praktiskt användbar bok.

Herman Holm
överläkare, Malmö, Psykiatri Skåne